

mésztesen hordár kellett, de ezt megszerezni és idejében munkára tenni szintén nehézségbe ütközött.

Eddig 10 könyvládát szállított el Schenker, 3 láda limlom. Holnapra még 3 vagy 4 van hátra. A fehéreneműt, ha jól értettem, nem kívánod elvinni.

Marad még egy pár ezüst - egyes darabok. Rengeteg cipő és lovaglócsizma és öreg kalapok. A lowendali lakáshoz tartozó szöveteket átpakoltam, ez is Párizsban marad.

Külön fejezet a revilloni bundák és az én nagy köpenyem. Ezt is félig elintéztük. Kb. úgy fest, hogy 20 láda lesz Schenker által hazaszállítva.

Rendesen reggel 9.30-tól kettőig dolgoztunk. Judith barátnéja is segített. A fő, hogy most megvan, és te legfeljebb egy utolsó tekintetet vethetsz a pincékbe, melyek most nagyon felszabadultak.

Politikailag a magyar-csehszlovák helyzet még mindig bizonytalanul áll. Egy búcsú-memorandumot készítettem.

Az autót mióta elmentél nem használom, mert kisütöttem, hogy ezek a pazar magyarok napi 3000 fr-ot fizettek érte. Egyáltalán hallatlan, hogy ez a magyar banda miket költ! Tizenkét újságíró a napi 4500 fr. tartanak itt, most már közel 6 hét óta. Ezenkívül vannak a delegátusok, akik még többet kapnak, mialatt otthon a gyerekek és betegek koplalnak és pusztulnak.

A Times egy embere beküldte cikkemet, de nem tudja, mikor fog megjelenni. Talán soha! El vagyok keseredve, az egyetlen örömöm, hogy Judith segítségével - nélküle lehetetlen lett volna - könnyítettem rajtad. Most hát várlak, nagyon várlak. Együtt visszamegyünk Londonba egy hétre. Azután Párizson át valahogy csak visszakerülünk.

Schenker sokba fog kerülni - biztosan még nem tudom, de 25 000 fr-ra becsüli Bölöni. Ezt a pénzt az itteni követség előlegezni fogja.

Végleges információim nincsenek az autóra, de hétfőre ez is meglesz. Sürgönyözzél, mikor jössz. Várva várlak, drága szívem.

OSZK Kézirattár. Károlyi-hagyaték (eredeti)

¹ Feltehetően a párizsi követségre érti.

270. HAVAS ENDRE KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1946. október 3.)

Kedves Elnök Úr,

Sietve írok, mert Dánosné holnap reggel viszi a leveletem. Megkaptam szept. 27-i, a külügy és Aranyosi által küldött dátum nélküli leveleit. A lexikon részére megírt esszé¹ sorsa nagy fejtörést okozott, mert az Elnök úrral csak nehezen tudok érintkezni, és főképpen azért, mert itt nem tudtam megfelelő angol fordítót találni, az én angolommal pedig erre nem vállalkozhattam. Miután Londonból egy légi postalevél 3-4 napon belül Amerikában van, arra a megoldásra jutottam, hogy Pálóczival fordítatom le és küldetem tovább Amerikába. 1. Pálóczi kitűnő angol, és angol felesége van, aki még átfésüli. 2. Legközelebb áll hozzánk a londoni magyarok között. 3. Ilyenben nagyon megbízható.²

A másolatot itt küldöm Elnök úrnak, az eredetit pedig BBC kollégájával, Frankkal, ugyanakkor Londonba Pálóczinak.³ Frank együtt dolgozik velem, s így rögtön át fogja adni. A Pálóczihoz írt levelem másolatát is mellékelem. Ebből az Elnök úr mindent tud. Tehát az Elnök úr neki táviratozzon, ha jóváhagyja, és vele közölje az esetleges változtatásokat is. Talán fel is hívhatná telefonon meghívásra. A chicagóiaknak táviratoztam és ha-

ladékat kértem az Elnök úr nevében. Okt. 15-ig ott kell lennie a cikknek. Pálóczi címe BBC, Bush House, Hungarian Section. Telephone: Temple Bar 4383. remélem, hogy így megoldódik a kérdés.

Ami az Elnök úr utasításait illeti, nem kell félnie. Az Elnök úr is tudja, hogy nem használok kraftausdruckokat.⁴ Nagyon szorgos kutatás után írtam meg a cikket. A legnagyobb baj az volt, hogy kissé nehéz volt az anyagot összevonni. Így is hosszabb lett egy kevéssel, és vannak részek, amiket Pálóczi összevonhat. Az Elnök úr vonalát követtem, és angol cikkeiből is átvettem egy-egy passzust. Régi magyar cikkeiből is felhasználtam egyet-mást. A lehető legobjektívabb voltam, például Teleki esetében, de azért ráhúztam Horthyékra a vizes lepedőt, s Telekinél is kimutattam a megoldhatatlan ellentmondásokat. Szeretném, ha az Elnök úr engem is értesítene, ha jóváhagyta, és ha minden rendben lebonyolódott. A honorárium egy részét (az egész 86 dollár), mondjuk 40 dollárt át kell engedni Pálóczinak, de ezt Elnök úrra bízom. Mellékelem a bibliographiát is. Sajnos csak 12 könyvet lehetett felsorolni. A szűk terjedelem miatt nem tértem ki pl. a jugoszláviai vérengzésre, de úgy hiszem, most nem is jó, ha túlságosan bemártjuk magunkat. Ezért is tettem bele itt-ott olyan adatokat, mint pl. a könyvkiadásra vonatkozó adalék.

Az analízist mindig előbbre helyeztem a krónikus felsorolásnál, mert elvégre az Elnök úrtól elsősorban ezt várják. Ennek ellenére követtem a 10 év eseményeit is, összhangba hoztam a kronológiát az analízissel. Az a kis Bethlen-idézet nem árt, még ha foglyos ökelme, mert a szelleme virul.

Rengeteg mesélnivalóm volna, de sietnem kell a levéllel. A kommunista kongresszus a vártnál jobban sikerült.⁵ A munkáspárti egység erősebb, mint valaha. A legnagyobb öröm, hogy Rákosi és Gerő lanszírozták a konföderációt! Ezzel egyidejűleg rohamra mennek a kiscgazdák ellen, mert előbb szinkronizálni kell. Az Elnök úrra nagy feladat vár éppen most. Soha jobb alkalom nem volt arra, hogy döntő szerephez jusson. A kongresszusi nagygyűlés gyönyörű volt. Feketéllett a tömeg. Legalább 200 000 munkás volt jelen, és igen lelkes hangulat volt. Jó jelszavakat lanszíroztak. Figyeltem a tömeget, és úgy láttam, hogy 90%-a aktívan részt vett a tüntetésben. A baloldalnak az a nagy előnye, hogy még ha kisebbségben van is, a tömege teljesen aktivizálva van. A kiscgazdák megszéppentek egy kissé, pedig eddig támadásban voltak. Szakasits és Böhm is az akció mellett vannak. Lelkesen ünnepezték őket a kommunisták. Böhm egyébként brosürát ír, amelyben kimutatja, hogy mit tett az Elnök úr a jó békéért.⁶ Nagyon kár, hogy megint nem fognak találkozni. Én sok adatot adtam neki a brosürához. Többek között az 1944 újévi S. O. S.-t. Egyébként nagyon jólesett neki, hogy megérkezésekor az Elnök úr nevében köszöntöttem a pályaudvaron. Sajnos 15-én már visszamegy, de ha az Elnök úr fix dátumot mond, esetleg megvárja.

A rádió állás fix, de még nem töltöttem be, mert be kell várnom a B-lista lezárását. Ez nagy nehézségeket okoz nekem anyagilag, mert cikkekkel, rádióelőadásokkal nem lehet sokat keresni. Ellenben érdemes az állásra várni, mert nagyon szép és érdekes munkaköröm lesz, s a fizetésem sem lesz rossz, noha távolról sem éri el a párizsi újságírók jövedelmét, amit el sem fogadnék. Valóban felháborító. Most írtam egy rádióelőadást Lady Listowelék ellen.⁷ Alaposan helyben hagytam őt is, meg Zách Magdát is, no meg az Eckhardt-fiókat.

Illés Béla ígér, ígér, de Béla még mindig nincs itt.⁸ Az Elnök úrnak kell majd közbe lépni. Az Elnöknek Gurkin⁹ imádjá. Hatvány irtózatosan nyaló levelet írt Illés Bélának, ki nevezve őt a legnagyobb magyar regényírónak, ami persze Illést megfőzte. Illés kétségtelenül tehetséges és jó író, de az epiteton ornansok félreérthetetlenek voltak. Ennek ellenére Hatványnak nem lesz könnyű helyzete, mert Veres Péterékre még nagy szükség van, azok meg hallani sem akarnak róla. Ebben persze Hatványnak és Ignotusnak sok

tekintetben igazuk van, de nem lehet Vereséket és a kisgazdákat egyszerre támadni. Ehhez a munkásság nem elég erős. Most búcsúzom. Sok szépet¹⁰ az Elnöknének és Beenek, no meg Juditnak.

Szeretettel üdvözl

Havas

Mit szól Papen, Schacht¹¹ felmentéséhez? Hihetetlen! És még szabadlábra helyezték őket. Eszerint Imrédyékkel justizmord történt.

PIL 704. f. vegyes (eredeti)

¹ Nem ismerjük a Havas által Károlyi nevében amerikai lexikon részére írt, Magyarországról vagy az előző évek történetéről írt szócikk szövegét.

² Pálóczy-Horváth György újságíró, a *Pesti Napló*, a *Független Magyarország*, a *Magyarország* külpolitikai szerkesztője, a második világháború alatti ellenállási mozgalom résztvevője. 1941 áprilisában az angol követséghez fűződő kapcsolata miatt a követség munkatársaival együtt elhagyta Magyarországot, az angol hírszerzés tisztje lett. Károlyival Londonban került kapcsolatba a háború végén. 1947-ben hazatért, egyebek közt az MKP *Tovább* című hetilapjának szerkesztője. 1949–1954 között hamis vádak alapján elítélve börtönben volt. 1956 után Londonban élt. Memoárja („The Undeclared”) is ott jelent meg.

³ Pálóczy-Horváth hazatérése előtt az angol rádiónál dolgozott.

⁴ Erős, durva kitételeket (német).

⁵ Az MKP 3. kongresszusa (1946. szeptember 29. – október 1.).

⁶ Böhmnek ilyen broszúrája nem jelent meg. Rövid előszót írt Hámori László szociáldemokrata újságíró „Károlyi Mihály a földosztó” című füzetéhez (Budapest, 1946).

⁷ Az angol arisztokrata Londonban élő elvált feleségét Károlyiék irásaiért a Horthy-rendszer védelmezőjének tekintették, a többi említett publicistához hasonlóan és mint ilyenekkel polemizáltak vele.

⁸ Cziráky Béla. L. e kötet 261., 263. sz. levelét.

⁹ Fjodor Gurkin a szovjet hadsereg gárdaőrnagya, 1945–1946-ban Budapesten szolgált.

¹⁰ Károlyiné szokásos kifejezése – annyi mint „minden jót”.

¹¹ Hjalmar Schacht Hitler gazdaságügyi minisztere és a Birodalmi Bank elnöke. A nürnbergi perben a Hitler hatalomra jutásában kulcsszerepet játszó Franz von Papennel együtt felmentették. Utána a német hatóságok letartóztatták, és a náci tanácsbírósg 1947-ben hosszabb börtönbüntetésre ítélte őket, de mindössze pár évet töltöttek börtönben. Büntetésük lejártá előtt szabadon bocsátották őket, körülbelül akkor, mikor Havast az ÁVH bebörtönözte.

271. KÁROLYI MIHÁLY TÁVIRATA BÖHM VILMOSHOZ

(London, 1946. október 7.)

Please wait for me. Will be Budapest as soon as possible accomodation, probably around 15th.¹

PIL 283. f. 12/46. ó. e. (eredeti távirat)

*

Kérlek várj meg. Budapesten leszek, amint lehetséges elintézni, valószínűleg 15-e körül.¹

¹ Károlyi a békekonferencia után szeptember-októberben Londonban volt, majd Párizsba utazott, ahonnan csak november elsején érkezett haza. A *Népszava* jelenti október 20-án : Károlyi Mihályné Budapestre érkezett Londonból. Együtt indultak férjével négy napja, de „Károlyi Mihály útját Münchenben megszakította, ahol meglátogatta idős nővérét, Pappenheimnét, aki a legnehezebb időkben állott ki üldözött testvérbátyja mellett... Az 1918-as köztársaság elnöke néhány napi tartózkodás után folytatja útját Budapestre. Vele utazik leánya, Károlyi Judith is, aki a háború alatt a németek ellen harcoló francia hadsereg hadnagya volt.”

Október 21-én az SZDP kérésére Károlyiné felhívta férjét, hogy legyen itthon az SZDP október 31-i emlékünnepélyére, ahol ő lenne az ünnepi szónok. A párizsi követség 1946. október 30-án telefonált a KÜM-nek: Károlyi Münchenből hívta őket, hogy a rossz idő miatt a repülő nem indult Bécsbe, értesítsék Szakasitscsot. Miután nem